

TIT. III.

SI CUI PLUS, QUAM PER LEGEM FALCIDIAM LICUERIT, LEGATUM ESSE DICETUR.

1. ULPIANUS, lib. 79, ad Edictum.

Si cui plus, quam licuerit, legetur, et dubitari juste possit, utrum lex Falcidia locum habitura est, nec ne: subvenit praetor heredi, ut ei legatarius satisfaciat, ut si apparuerit, eum amplius legatorum nomine cepisse, quam e lege Falcidia capere licebit, quanti ea res erit, tantam pecuniam det; doliisque malus ab eo abfuturus sit. — § 1. Neque interest, utrum in primis tabulis hoc fiat, an in pupillaribus, an in utrisque; etenim legem Falcidiam semel esse admittendam, etiam si duplex sit testamentum, jam convenit: contributis legatis, tam his, quae ab ipso pupillo, quam his, quae a substituto impuberi relicta sunt. — § 2. Si non fuisset interposita stipulatio ex persona pupilli, tutelae actio heredi pupilli adversus tutorem competit. Sed (ut Pomponius ait) et ipsi pupillo et heredi ejus poterit committi stipulatio: [ipsi], quo casu, vivo eo, Falcidia incipit locum habere. De tutela quoque actione idem scribit. — § 3. Marcellus ait: Qui quadringenta in bonis habebat, impuberem filium heredem instituit, eique substituit Titium et Seium; nihil a pupillo testator legavit, sed a Titio trecenta: utrum ducenta (inquit) praestabuntur, an centum quinquaginta? nam trecenta nullo modo eum praestare. Mihi videtur verius, non amplius eum parte sua erogare compelli: certe nec minus; secundum quod eveniret, ut non soli committatur stipulatio: sed omnibus heredibus interponenda est; sed causa cognita Falcidiam locum habere, et legatorum modus facit, et aeri alieni onus. — § 4. Et si quidem evidens aeri alienum est vel certum: facilis est computatio; si autem adhuc incertum est, quia forte vel conditio ejus pendet, vel creditor litem contestatus est, et necdum lis finita est: dubitabitur, quantum legatariis debeatur propter incertum. — § 5. Hodie tamen subsimile aliquid fit in fideicommissis. — § 6. Cum dicitur lex Falcidia locum habere, arbor dari solet ad inveniendam quantitatem bonorum: tametsi unus aliquid modicum fideicommissum persequatur; quae computatio praedicta non debet ceteris, qui ad arbitrum missi non sunt. Solet tamen ab herede etiam ceteris denunciari fideicommissariis, ut veniant ad arbitrum, ibique causam suam agant: plerumque et creditoribus, ut de aere alieno probent; habet tamen rationem in legatariis, item in fideicommissariis: ut, si offerat integrum quod relictum est, heres desiderans cavere sibi hac stipulatione, audiatur. — § 7. Si legata quaedam praesenti die relicta sint, quaedam sub conditione: interponenda erit ista stipulatio propter legata conditionalia: dummodo ea legata quae praesenti sint, integra solvantur. Julianus denique scribit: si pure, et sub conditione legata fuerint: ne existente conditione lex Falcidia locum habeat, non aliter legatorum, quae pure data sunt, actionem dari debere, quam si cautum fuerit heredi, quanto amplius, quam per legem Falcidiam licuerit, ceperit.

§ 8. Idem Julianus scribit, eum, cui quadrans sub conditione, et doctans pure legatus est, cavere debere, quanto amplius, quam per legem Falcidiam liceat, ceperit, reddi. — § 9. Haec stipulatio ideo locum habet: quia, etsi repeti potest id, quod solutum est: tamen fieri potest, ut non sit solvendo is, cui solutum est, ac per hoc pereat quod datum est. — § 10. In mortis causa quoque donationibus potest dici, hanc stipulationem esse interponendam. — § 11. Haec verba stipulationis, quod amplius legatorum nomine ceperis, quam e lege Falcidia capere licebit, non tantum eum comprehendunt, qui amplius acceperit, quam ei Falcidia permisit, ut reddat partem, habeat partem: verum etiam eum, qui totum deberet restituere; etenim sciendum est, legem Falcidiam interdum partem ejus, quod datum est, interdum totum revocare; cum enim, habita ratione aeri alieni, Falcidia ineat, plerumque evenit, ut emergente debito, vel conditione aeri alieni existente, totum, quod legatum est, exhauriatur; sed et libertatum conditio interdum existens, efficit legatum omnino non deberi: quippe cum habita ratione libertatum, et deductis pretiis eorum, tunc demum legatorum ineat ratio. — § 12. In quibusdam autem testamentis Falcidia quidem locum non habet: verum tamen ita observatur, ut licet quadrantem heres non retineat, tamen hactenus legata debeantur, quatenus patrimonii vires sufficiunt: utique deducto aere alieno, item deductis pretiis eorum qui libertatem in testamento vel directam vel fideicommissariam acceperunt. — § 13. Sed et legatario cavendum est, a quo fideicommissum relinquatur. — § 14. Interdum non legis Falcidiae, sed etiam alterius legis in hac stipulatione

TIT. III. — 4. L. 1, § 16; L. 51, supr. ad leg. Falcid. — 2. L. 11, § 5, supr. d. t.; § 2, Inst. de pupill. substit. — 3. L. 84, in fin. supr. ad leg. Falcid. — 4. L. 11, § 6, supr. d. t. — 5. L. 1, § 1, de usur. et fruct. legat. — 6. L. 48, in fin.; L. 53, L. 73, § 2, supr. ad leg. Falcid. — 7. L. 31, in fin. supr. d. t.; L. 21, infr. ad Sc. Trebell. — 8. L. 6, C. ad leg. Falcid. — 9. L.

ratio faciendi est: ut puta si patronus ex asse heres institutus sit, et pure quincunx legatus sit, et sub conditione aliquid supra debitam patrono partem; nam in hunc casum ratio faciendi est illius legis quae patronos vocat, non legis Falcidiae. — § 15. Si res, quae legata sit, apud legatarium interierit: probandum est, exceptione succurri ei, qui promisit.

2. PAULUS, lib. 75, ad Edictum.

Etiam si, quanti ea res sit, promisit.

3. ULPIANUS, lib. 79, ad Edictum.

Nisi si dolo ipsius aliquid factum sit, tunc enim etiam ex doli clausula, quae in ista stipulatione continetur, tenebitur: et replicatione repelli poterit. — § 1. Haec cautio, quae propter legem Falcidiam interponitur, fidejussorum habet praestationem. — § 2. Si in plures dies pecunia legata est, cum certum sit legem Falcidiam locum habere: non stipulationi, sed computationi locum esse Pedius ait: ut aestimetur, quanti sit, quod in diem legatum est: et tantum credatur esse legatum; efficit aestimatio, ut pro modo ejus ex omnibus legatis statim legis Falcidiae ratio habeatur. — § 3. Quotiens futurum est, ut palam sit et ante diem venientem jam Falcidiam locum habere, totiens computatio ejus sit; nam si conditio in mora est, exspectabimus conditionem, quoad existat: si autem dies superest, jam hic interpedinis temporis habita ratione, atque aestimatione, sic de Falcidia disputabimus, et committi stipulationem dicemus. — § 4. Quamvis autem omnes legatarii et fideicommissarii necesse habeant hac stipulatione cavere: tamen quibusdam remitti, divi fratres rescripserunt: ut puta his quibus minuta alimenta sunt relicta. Pompeia enim Faustina rescripserunt sic, Non eandem causam esse decem aureorum, quos annuos tibi testamento Pompeiae Crispinae patronae tuae relictos proponis, atque fuit alimentorum et vestiarum libertis relictorum, quibus propterea cautionis onus remittendum existimus. — § 5. Item sciendum est, fisco hanc cautionem non pati: sed perinde conveniri posse, ac si cavisset; ceteros autem cujuscuque dignitatis sint, licet jam legata perceperint, compelli debere ad cavendum, D. Pius rescripsit; ex quo rescripto etiam illud accipimus, quod etiam post soluta legata voluit stipulationem interponi. — § 6. Si legatarius heredi, qui controversiam hereditatis patitur jam, vel sperat, de restituendo legato sibi praestitit caverit; et evicta hereditas sit, sed negligentia, vel dolo ejus, qui legatum praestitit: dicemus non committi stipulationem propter viri boni arbitrium, quod inest huic stipulationi. — § 7. Item si ipse, qui praestitit legatum, ex alia causa sibi evicerit (ut puta quia invenitur sequenti testamento heres scriptus, in quo legatum iste legatarius non acceperat): dicemus committi stipulationem propter viri boni arbitrium. — § 8. Et generaliter ubicunque hereditatem, vel quantitatem, vel emolumentum praestitit is, qui hac stipulatione sibi prospexerat, dicendum est, sibi committi eam: si modo culpa abest ab eo, qui stipulatus est. — § 9. Quaesitum est, an saepius committatur? Et placet, etiam saepius eam committi, si per partes ablata est hereditas. — § 10. Si legatum fuerit praestitum ante interpositam hanc stipulationem: an condici possit, ut cautio ista interponatur? movet questionem, quod ea, quae per errorem omissa vel soluta sunt, condici possunt: et hic ergo quasi plus solutum videtur ex eo quod cautio intermissa est. Et ait Pomponius, conditionem interponendae satisfactionis gratia competere; et puto hoc probandum, quod Pomponius, utilitatis gratia.

4. PAULUS, lib. 75, ad Edictum.

Haec autem satisfactio locum habet, si justa causa esse videbitur; nam iniqum erat, omnimodo caveri, nondum illata controversia litis, cum possint ei lusoriae minae fieri: ideoque eam rem praetor ad cognitionem suam revocat. — § 1. Si duo ex testamento hereditatem in solidum sibi vindicent, forte quod ejusdem nominis sint: tam in possessorem, quam in petiorem, competunt actiones et creditoribus et legatariis. — § 2. Haec cautio utique necessaria est, si quis pecuniam suam solvat, vel rem tradat; si vero pecuniam hereditariam solvat, vel rem tradat, quidem non putant cavendum: quia nec teneri potest eo nomine victus, cum non possidet, vel dolo fecerit, quominus possidet: hoc si ante motam controversiam solvat: quod si postea, tenebitur culpae nomine. — § 3. Sed cum de nomine inter duos quaestio est: numquid non sit cavendum ei, qui hereditariam rem tradat, quia omnimodo unus liberatur: quemadmodum si aeri alienum hereditarium solvatur? Sed si petitor suam pecuniam solvat, aut rem suam tradat: non habet, unde retineat; et ideo necessaria est ei cautio.

77. C. d. l. — 40. § ult. Inst. d. t. — 41. L. 5, infr. h. t. — 42. L. 75, § 4, supr. ad leg. Falcid. — 43. L. 1, § 18, infr. ut legat. seu fideicom. servand. — 44. § ult. infr. h. t. — 45. L. 43, § 1, supr. de evict. — 46. L. 59, supr. de condict. indeb. — 47. L. 41, supr. ad leg. Falcid.

5. MARCELLUS, lib. 21 Digestorum.

Videamus an stipulatio, qua amplius per Falcidiam licuerit, ceperis dari? adversus eum non sufficiat, qui legatum alii restituere ex fideicommissi causa debet; sufficere autem dici, nihil ejus fidei commissum esse; cavebit scilicet legatario et is, qui fideicommissum accipiet: nisi forte mallet legatarius, circuito sublato, heredi cavere; sed et legatario praeterea cavendum est, si (ut plerumque aequum est) pro rata ex fideicommissio retinere ei concedendum est: quamvis tantum ex legato apud eum erit remansurum, ut sufficere possit ad praestandum fideicommissum.

6. CALLISTRATUS, lib. 4, de Cognitionibus.

Cum non facile satisfactionem offerre legatarius, vel fideicommissarius possit; et futurum sit ut propter hoc a petitione liberalitatis ex testamento submoveatur: nunquid onus satisfactionis eis remittendum erit? Quod videtur adjuvari rescripto divi Commodi in hac verba: Is, cujus de ea re notio est, aditus si compererit, ideo cautionem a te exigi, ut a fideicommissi petitione averaris, onus satisfactionis tibi remitti curabit.

7. PAULUS, lib. 7, ad legem Juliam et Papiam.

Divus Pius ab eo, qui annua legata praecipere ad distribuendum jusus erat, vetuit cautionem exigi, Cessantium paries reddi: nisi aperte cavere jussus esset.

8. MACRIANUS, lib. 10 Fideicommissorum.

Si heres partem bonorum, vel etiam universa bona delata ad fisco diceret, constaret autem de fideicommissio: decretum est, ut petitori caventi, evicta hereditate restitui iri, solveretur.

9. Idem, lib. 12 Fideicommissorum.

Si non in controversia sit proprietas, sed usufructus (potest enim rei, cujus proprietas Titio legata est, usufructus alii legari): tunc de eo restituendo non heredi, sed Titio cavere debeat. Interdum et si ab herede legetur usufructus, Titio cavendum est: veluti si detracto usufructu proprietatis ei legetur, usufructus Seio; quid enim attinebit hoc casu, heredi cavere, ad quem emolumentum intercedentis usufructus non sit spectandum? Verum si usufructus Seio legato, proprietatem Titio ita legetur, ut cum ad Seium pertinere desiderat, habeat proprietatem: tunc heredi cavere oportebit a fructuario, ab herede autem Titio; quia non sit certum, usufructu intercepto ad Titium proprietatem reversuram.

LIBER TRIGESIMUSSEXTUS.

TIT. I.

AD SENATUSCONSULTUM TREBELLIANUM.

1. ULPIANUS, lib. 5 Fideicommissorum.

Explicite tractata, qui ad fideicommissa singularum rerum pertinet, transeamus nunc ad interpretationem senatusconsulti Trebelliani. — § 1. Factum est enim senatusconsultum temporibus Neronis, viii kal. septembris, Anno Seneca et Trebellio Maximo consulibus. — § 2. Cujus verba haec sunt: Cum esset aequissimum, in omnibus fideicommissariis hereditatibus, si qua de his bonis judicia penderent, ex his eos subire, in quos jus fructuosum transferretur, potius quam cuique periculosum esse fidem suam: placet ut actiones, quae in heredem hereditatibusque dari solent, eas neque in eos, neque his dari, qui fidei suae commissum, sicut rogati essent, restituissent; sed his, et in eos, quibus ex testamento fideicommissum restitutum fuisset: quo magis in reliquum confirmetur supremae defunctorum voluntates. — § 3. Sublata est hoc senatusconsulto dubitatio eorum, qui adire hereditatem recusare seu metu litium seu praetextu metus [censuerunt]. — § 4. Quamquam autem senatusconsultum voluit heredibus, subvenit

18. Adde L. 2, C. de usur. et fruct. legat. — 19. Adde L. 21, § 4, supr. de annuis. — 20. L. 45, in fin. supr. de legat. 2; L. 9, C. de legat. 1. L. 6, supr. de hered. petit.; L. 17, supr. de pecul. legat. — 1. L. 1, Lib. 6, C. 49, 2, Inst. 25. — 2. § 4, Inst. de fideicom. hered. — 3. L. 4, infr. h. t. — 4. L. 3, C. eod. § 10, Inst. de fideicom. libert. — 5. L. 114, in pr. supr. de legat. 1. — 6. L. 6, § 1; L. 46, § 1, infr. h. t. — 7. L. 55, § 2, infr. eod. — 8. Adde L. 16, § 4, infr. eod. — 9. L. 49, § 1, infr. eod. — 10. L. pen. in fin. pr. C. eod. — 11. L. 37, § 1, infr. eod. — 12.

tamen et fideicommissario: nam in eo, quod heredes, si conveniantur, exceptione uti possunt, heredibus subventum est: in eo vero, quod si agant heredes, repelluntur per exceptionem, quodque agendi facultas fideicommissariis competit: proculdubio consultum est fideicommissariis. — § 5. Hoc autem senatusconsultum locum habet, sive ex testamento quis heres esset, sive ab intestato: rogatusque sit restituere hereditatem. — § 6. In filii quoque familias militis iudicio, qui de castrensi peculio, vel quasi castrensi testari potest, senatusconsultum locum habet. — § 7. Bonorum quoque possessores, vel alii successores, ex Trebelliano restituere potuerunt hereditatem. — § 8. De illo quaeritur, an is, cui ex causa fideicommissi restituta est hereditas ex Trebelliano senatusconsulto, ipse quoque restituendo ex eodem senatusconsulto transferat actiones? Et Julianus scribit, etiam ipsum transferre actiones: quod et Macrianus probat, et nobis placet. — § 9. Sed et quotiens quis rogatus duobus restituere hereditatem, alteri pure vel in diem, alteri sub conditione, suspectam dicit: ei, cui erat rogatus pure vel in diem restituere, interim universam hereditatem restitui senatus censuit: cum autem extiterit conditio, si velit alius fideicommissarius partem suam suscipere, transire ad eum ipso jure actiones. — § 10. Si filio vel servo herede instituto, rogatoque restituere hereditatem, dominus vel pater restituat: ex Trebelliano transferuntur actiones; quod est etiam si suo nomine rogati sunt restituere. — § 11. Idem [est], et si ipsi filio pater rogatus sit restituere hereditatem.

§ 12. Sed et si tutor vel curator adolescentis, vel furiosi, rogatus sit restituere hereditatem: sine dubio Trebelliano locus erit. — § 13. Fuit quaesitum, si ipsi tutori rogatus sit restituere pupillus: an ipso auctore restitutionem facere possit? et est decretum a D. Severo non posse tutori se auctore restituere hereditatem: quia in rem suam auctor esse non potest. — § 14. Curatori tamen adolescentis ab adolescente poterit restitui hereditas: quoniam necessaria non est auctoritas ad restitutionem. — § 15. Si autem collegium vel corpus sit, quod rogatum est restituere: decreto eorum, qui sunt in collegio vel corpore, in singulis, inspecta eorum persona, restitutionem valere: nec enim ipse sibi videtur quis horum restituere. — § 16. Si heres praepropto fundo rogatus sit hereditatem restituere: ex Trebelliano senatusconsulto restituet hereditatem; nec multum facit, si fundus pignori datus est: neque enim aeri alieni personalis actio fundum sequitur, sed eum, cui hereditas ex Trebelliano senatusconsulto restituta est; sed cavendum est heredi a fideicommissario, ut si forte fundus fuerit evictus a creditore, habeat [heres] cautum: Julianus autem cavendum non putat, sed estimandum, quanti valet sine hac cautione, hoc est, quanti vendere potest sine cautione: et si potest tanti vendere non interposita cautione, quantum facit quarta pars bonorum, ex Trebelliano transituras actiones; si minoris, retento eo, quod deest, similiter ex Trebelliano restitutionem fieri; quae sententia multas quaestiones dirimit.

§ 17. Si is, qui quadringenta in bonis habebat, trecenta legaverit, et deductis ducentis rogaverit heredem Seio restituere hereditatem: an trecentorum onus fideicommissarius subeat, an vero hactenus, quatenus ad eum ex hereditate pervenit? Julianus ait, competere quidem adversus eum trecentorum petitionem: non autem amplius quam in ducentis actionem adversus fideicommissarium daturum; in heredem autem centum. Et mihi videtur vera esse Juliani sententia: ne damnum fideicommissarius sentiat ultra, quam ad eum ex hereditate quid pervenit: neminem enim oportere plus legati nomine praestare quam ad eum ex hereditate pervenit, quamvis Falcidia cesserit, ut rescripto D. Pii continetur. — § 18. Denique nec ex militis testamento plus legatorum nomine praestatur, quam quantitas est hereditatis, aere alieno deducto: nec tamen quartam restituere fideicommissario permittitur. — § 19. Inde Neratius scribit: si heres rogatus restituere totam hereditatem, non deducta Falcidia, rogato et ipsi, [ut] alii restituat: non utique debere eum detrudere fideicommissario secundo quartam: nisi liberalitatem tantum ad priorem fideicommissarium heres voluit pertinere. — § 20. [Sed] si quadringenta habens, ducenta legaverit Titio, et partem dimidiam hereditatis Sempronio restituere rogaverit: ex Trebelliano restitutionem faciendam Julianus ait, et legatorum petitionem scindi: sic ut centum quidem petantur ab herede, centum vero alia legatarius fideicommissario petat; quod idcirco dicit Julianus, quoniam secundum hanc rationem, integram quartam habet, id est centum integra. — § 21. Idem Julianus scribit, si is, qui quadringenta in bonis habebat, trecenta legasset; et deductis centum rogasset he-

L. 18, in fin. infr. de mort. caus. donat.; L. 25, § 14, supr. de hered. petit. — 15. Fac. L. 15, C. de donat. — 14. Adde L. 14, in fin. pr. supr. de condict. furt. — 15. L. 17, § 2, infr. h. t. — 16. In fin. supr. de iure codicill.; L. 94, in fin.; L. 114, § 3, in fin. supr. de legat. 1; L. 70, § 2, in fin.; L. 77, § 5, supr. de legat. 2; L. 1, § 6; L. 34, § 2, in fin. supr. de legat. 3; L. 9, C. de fideicom. § 1, vers. hoc solum. Inst. de singul. reb. per fideicom. — 16. L. 13, C. de testam. milit.

redem, ut hereditatem Sempronio restituat: debere dici, deductis centum restituta hereditate, legatorum actionem⁴⁷ in fideicommissarium dari.

2. CELSUS, lib. 21 Digestorum.

Qui quadringenta reliquit, Titio trecenta legavit: heredis fidei commisit, ut tibi hereditatem restituere: isque suspectam jussu prætoris adiit et restituit. Quærebatur, quid legatario dare deberes? Dicendum est, quia præsumptum est, voluisse testatorem, cum onere legatorum fideicommissum restitui: tota trecenta te dare Titio debere. Nam heres hoc rogatus intelligi debet, ut te suo loco constituat; et quod heres perfunctus omnibus hereditariis muneribus (id est, post legatorum datonem) reliquum habiturus foret, si non esset rogatus et tibi restitueret hereditatem: id tibi restituit; quantum ergo haberet? nempe centum: hæc ut tibi daret rogatus est. Itaque sic ineunda est legis Falcidie ratio, quasi heres trecenta Titio dare damnatus, tibi centum dare damnatus sit: quo evenit, ut, si hereditatem sua sponte adisset, daret Titio ducenta vigintiquinque, tibi septuagintaquinque. Non ergo plus Titio debetur, quam si injussu prætoris adita hereditas foret.

3. ULPIANUS, lib. 3 Fideicommissorum.

Marcellus autem apud Julianum in hac specie ita scribit: Si ad heredis onus esse testator legata dixerit, et heres sponte adiit hereditatem: ita debere computationem Falcidie iniri, ac si quadringenta per fideicommissum essent relicta, trecenta vero legata: ut in septem partes trecenta dividantur, et ferat quatuor partes fideicommissarius, tres partes legatarius. Quod si suspecta dicta sit hereditas, et non sponte heres adiit et restituit: centum quidem de quadringentis quæ habiturus esset heres, resident apud fideicommissarium: in reliquis autem trecentis eadem distributio fiet, ut ex his quatuor partes habeat fideicommissarius, reliquas tres legatarius: nam iniquissimum est, plus ferre legatarium ideo quia suspecta dicta est hereditas, quam laturus esset, si sponte adita fuisset.

— § 1. Quod autem in suspecta hereditate dictum est, hoc idem dici potest in his testamentis, in quibus lex Falcidia locum non habet: in militis⁴⁸ dico, et si qui sunt alii. — § 2. Item Pomponius scribit: Si deductis legatis restituere quis hereditatem rogatur: quæsitum est utrum solida legata præstanda sint, et quartam ex solo fideicommissio detrachere possit: an vero et ex legatis, et [ex] fideicommissio quartam detrachere [possit]? Et refert, Aristonem respondisse, ex omnibus detrachendam, hoc est, ex legatis, et ex fideicommissio. — § 3. Res, quæ ab herede alienatæ sunt, in quartam imputantur heredi. — § 4. Quidam liberis suis ex disparibus partibus institutis datis præceptionibus, ut ipse maximam partem patrimonii inter liberos ita divisisset, rogavit eum, qui sine liberis decederet, portionem suam fratribus restituere. Imperator noster rescripsit, præceptiones quoque fideicommissio contineri⁴⁹: quia non portionem hereditariam⁵⁰ testator commemoravit, sed simpliciter portionem: in portionem autem et præceptiones videri cecidisse. — § 5. Si is, qui rogatus fuerit hereditatem restituere, ante questionem de familia habitam vel tabulas aperuerit, vel hereditatem adierit, vel quid eorum, quæ SC. prohibentur, fecerit, ac per hoc publicata fuerit hereditas: tunc cum suis oneribus hereditatem acquirit; quare commodum quartæ, quod erat habiturus heres institutus, id ad fiscum pertinet; et ex Trebelliano actiones transeunt; sed et si prohibuerit testamentarium introducere, vel testes convenire, vel mortem testatoris non defendit, vel ex alia causa hereditas fisco vindicata est: æque quartæ quidem commodum ad fiscum pertinebit: dodrans vero fideicommissario restitueretur.

4. Idem, lib. 4 Fideicommissorum.

Quia poterat fieri, ut heres institutus nolit adire hereditatem, veritus ne damno adiceretur: prospectum est⁵¹, ut si fideicommissarius diceret suo periculo adire, et restitui sibi velle, cogatur heres institutus a prætoris adire et restituere hereditatem; quod si fuerit factum, transeunt⁵² actiones ex Trebelliano, nec⁵³ quartæ comodo heres in restitutione utetur. Nam cum alieno periculo adierit hereditatem: merito omni comodo arcebitur; nec interest, solvendo⁵⁴ sit hereditas, nec ne: sufficit enim recusari ab herede instituto; neque illud inquiritur, solvendo sit hereditas, an non sit: opinio enim, vel metus⁵⁵, vel color ejus, qui noluit adire hereditatem, inspicitur, non substantia hereditatis; nec immerito: non enim præscribi heredi instituto debet, cur metuat hereditatem adire, vel cur nolit: cum variæ sunt hominum voluntates, quorundam negotia timendum, quorundam vexationem, quorundam aeris alieni cumulum, tametsi locuples videatur hereditas, quorundam offensas vel invidiam;

47. L. 50, § 5, infr. h. t.; § 9, Inst. de fideicom. hered. — 48. L. 7, C. ad leg. Falcid. — 49. Adde L. 16, C. de fideicom. — 20. L. 96, supr. de legat. 3. L. 56, supr. ad leg. Falcid. — 21. L. 17, in fin. supr. si quis omnis. caus. testam. — 22. L. 28, in pr. supr. de judic. — 23. L. 14, § 4; L. 27, § 2, infr. h. t. — 24. L. 9, § 2, infr. eod. — 25. L. 45, infr. eod. — 26. L. 2, L. 95, supr. de acquir. vel omit. hered.; § ult. Inst. de hered. qual. — 27. L. 1, §

quorundam gratificari volentium his, quibus hereditas relicta est, sine onere tamen suo.

5. MÆCIANUS, lib. 6 Fideicommissorum.

Sed et qui magna præditus est dignitate vel auctoritate, arenarii, vel ejus mulieris, quæ corpore quæstum fecerit, hereditatem restituere cogetur.

6. ULPIANUS, lib. 4 Fideicommissorum.

Recusare autem non tantum præsentem⁵⁶, sed etiam absentes vel per epistolam possunt; nam etiam adversus absentes postulat decretum: sive certior sit eorum voluntas, recusantium adire et restituere hereditatem: sive incerta: adeo præsentia eorum non est necessaria. — § 1. Meminisse autem oportebit, de herede instituto senatum loqui: ideoque tractatum est apud Julianum, an intestato locum habeat; sed est verius, eoque jure utimur, ut hoc senatusconsulto⁵⁷ ad intestatos quoque pertineat: sive legitimi, sive honorarii sint successores. — § 2. Sed et ad filium, qui in potestate est, hoc senatusconsultum locum habet, et in cæteris necessariis, ut a prætoris compellatur⁵⁸ miscere se hereditati, sic deinde restituere: quod si fecerint, transtulisse videbuntur actiones. — § 3. Si fisco vacantia bona deferantur, nec velit bona agnoscere, et fideicommissario restituere: æquissimum erit, quasi vindicaverit, sic fisco restitutionem facere. — § 4. Item si municipes hereditatem suspectam dicant, heredes instituti: dicendum erit, cogi eos agnoscere hereditatem, et restituere. Idemque erit et in collegio dicendum. — § 5. Titius heres institutus, Sempronio substituto, rogatus⁵⁹ est ipsi Sempronio hereditatem restituere: institutus suspectam dicebat hereditatem. Queritur, an cogendus est adire et restituere hereditatem: et deliberari potest. Sed verius est, cogendum eum: quia interesse Sempronii potest, ex institutione, quam ex substitutione hereditatem habere, vel legatis vel libertatibus onerata substitutione. Nam etsi legitimus heres fuerit is, cui fideicommissaria hereditas relicta est: idem dicitur. — § 6. Si quis alio loco restituere hereditatem jussus sit, et suspectam eam dicat: Julianus scribit, cogendum eum esse: similemque ei, qui in diem rogatus est restituere.

7. MÆCIANUS, lib. 4 Fideicommissorum.

Sed sciendum est impendiorum⁶⁰ quoque, quæ ad iter explicandum⁶¹ necessaria essent, rationem haberi debere; nam si ita institutus esset, si⁶² Titio decem dedisset: non aliter cogetur, quam si ei pecunia offeratur. Sed et salutis ac dignitatis ratio habenda erit; quod enim, si morbo adplicitus, Alexandriae jussus fuit adire? vel nomen vispellionis testatoris ferre?

8. PAULUS, lib. 2 Fideicommissorum.

De ætate quoque, et jure (id est, liceat ei eo ire, necne), æstimabitur.

9. ULPIANUS, lib. 4 Fideicommissorum.

Sed et si alio loco jussus est adire, et reipublicæ causa absit⁶³: æque cogendum adire hereditatem et restituere, Julianus ait, ubi abest. — § 1. Plane si quis petierit ad deliberationem tempus, et impetraverit, deinde post tempus deliberationis adierit, et restituerit hereditatem: non videatur coactus hoc fecisse; nec enim suspectam coactus adit: sed sponte post deliberationem. — § 2. Quod si suspectam dicit, profiteri debet, non sibi expedire adire hereditatem: neque hoc dici oportere, non esse solvendo: sed profiteri eum oportet, quod non putat sibi expedire hereditatem adire. — § 3. Si quis sub conditione fuit heres scriptus, pendente⁶⁴ conditione nihil agit, tametsi paratus sit restituere hereditatem.

10. GAIUS, lib. 2 Fideicommissorum.

Sed etsi ante diem vel ante conditionem restituta sit hereditas, non transferuntur actiones: quia non ita restituitur hereditas, ut testator rogavit; plane posteaquam extiterit conditio vel dies venerit, si ratam habeat restitutionem hereditatis: benignius est, intelligi tunc translatis videri actiones.

11. ULPIANUS, lib. 4 Fideicommissorum.

Apud Julianum relatum est, si legatum fuit heredi instituto relictum⁶⁵, si heres non erit, et ob hoc suspectam dicat hereditatem, ne perdat legatum: offerri ei oportere quantitatem legati a fideicommissario; deinde cogendum. Nec illud admittit Julianus, ut quasi hereditatem non adisset, sic legatum a coherede petat: adiit enim: sed magis arbitratur, a fideicommissario ei præstandum. Sed et si quid aliud sua

5, supr. L. 3, C. h. t.; L. 18, in pr. supr. ad leg. Falcid. — 28. Vide tamen L. 27, § 5, infr. h. t. — 29. Adde L. 27, § 12, infr. eod. — 30. L. 11, in pr. infr. eod. — 31. Adde L. 72, supr. ad leg. Falcid. — 32. L. 31, § ult.; L. 63, § 8, infr. h. t. — 33. L. 6, in pr. supr.; L. 13, § 1; L. 50, in pr. infr. eod. — 34. L. 63, § 7, in fin. infr. eod. — 35. L. 27, § 15; L. 59, eire in pr. infr. eod.

interesse dicit: non cogitur adire, nisi⁶⁶ ei damnum vel lucrum a fideicommissario sarcitur; vel a prætoris onus remittatur, quod recusat. — § 1. Idem Julianus ait: Si duo fuerint a patre instituti cum filio ejus impubere, et iidem substituti filio: sufficere ei, qui fideicommissum in secundis tabulis accepit, unum ex heredibus institutis cogere adire patris hereditatem: hoc enim facto confirmatisque patris tabulis, poterunt ex substitutione ambo cogi adire, et restituere hereditatem. — § 2. Utrum autem præsentem, an etiam absenti restitui possit, procuratore aedeunte prætoris, videndum est. Ego puto absenti quoque fideicommissario cogi posse heredem institutum adire, et restituere: nec vereri heredem oportere, ne forte in damno moretur: potest enim ei per prætoris succurri; sive cautum ei fiat, sive non, et ante⁶⁷ decesserit fideicommissarius, quam ei restituitur hereditas: est enim hujus rei exemplum capere ex rescripto divi Pii in specie hujusmodi. Antistia decedens Titium heredem instituit: et libertatem dedit Albinae directam; eique filiam per fideicommissum reliquit, rogavitque, ut filiam manumitteret: sed et Titium rogavit, ut manumissa Albinae filia restitueret hereditatem; cum igitur Titius suspectam diceret hereditatem, rescriptum est a D. Pio, compellendum eum adire hereditatem: quo aedeunte, Albinae competitorum libertatem, eique filiam tradendam, et ab ea manumittendam, tutoremque filia manumissa dandum: quo auctore restituitur hereditas filia statim, quamvis sic fuisset ei rogatus restituere, cum nubilem ætatem complexset; cum autem possit (inquit) evenire, ut ante decedat ea, cui fideicommissaria libertas et hereditas relicta est; nec oporteat damno affici eum, qui rogatus adit hereditatem: remedium dedit, ut si quid horum contigerit, perinde permittatur venundari bona Antistiae, ac si heres ei non extitisset. Cum igitur demonstraverit D. Pius, succurri heredi instituto, qui compulsus adit: dici potest, etiam in cæteris causis exemplum hoc sequendum, sicubi venerit, restituitur fideicommissaria hereditas ei, qui compulsi adire, et restituere sibi hereditatem.

12. PAPINIANUS, lib. 20 Questionum.

Sed cum ab herede pro parte instituto fideicommissa hereditas sub conditione relicta esset: imperator Titus Antoninus rescripsit, non esse locum constitutionis suæ, neque pupillum extra ordinem juvandum: præsertim, si novum beneficium cum alterius injuria postularetur.

13. ULPIANUS, lib. 4 Fideicommissorum.

Ille, a quo sub conditione fideicommissum relicta est, causari quid non poterit, nec conditio deficiat, et hæreat actionibus: cum nullum damnum sit futurum secundum ea quæ ostendimus. — § 1. [Jam] igitur non desideratur heredis presentia⁶⁸. — § 2. Si de testamento aliquid queratur heres, non debet audiri, si suspectam sibi hereditatem dicat; nam et si maxime dicatur, vel jus testandi non habuisse eum, qui testatus est, vel de viribus testamenti, vel de sua conditione: non erit audiendus. — § 3. Quid ergo, si de viribus fideicommissi tractetur? hæc questio præmittenda non erit: sed quid, si [qui] fideicommissarius dicat, Adeat prius, et sic de hoc queratur? Credo, interdum audiendum fideicommissarium, si cognitio prolixior tractatum habeat: finge enim, verba fideicommissi de longinquo petenda, et justam deliberationem de quantitate fideicommissi incidere; dicendum erit, compellendum eum adire, ne prius heres decedens fideicommissarium decipiat. — § 4. Tempus est requirere per quem quis cogatur adire et restituere hereditatem: veluti si prætor aut consul fuerit heres institutus, suspectamque hereditatem dicat; an cogi possit adire, et restituere? et dicendum est, prætoris quidem⁶⁹ in prætoris, vel consulis in consulis nullum imperium habere: sed si jurisdictioni se subjiciant⁷⁰, solet prætor in eos jus dicere. Sed et si ipse prætor heres institutus suspectam dicat, ipse se cogere non poterit: quia triplici⁷¹ officio fungi non⁷² potest, [et] suspectam dicentis, et coacti, et cogentis. Sed in his omnibus casibus atque similibus principale auxilium implorandum est. — § 5. Si quis filiusfamilias sit, et magistratum gerat: patrem suum, in cujus est potestate, cogere poterit, suspectam dicentem hereditatem adire, et restituere.

14. HERMOGENIANUS, lib. 4 Fideicommissorum.

Nam quod ad jus publicum attinet, non sequitur jus potestatis. — § 1. Sed et qui repudiavit hereditatem, cogetur adire, et restituere ipsam hereditatem, si justæ causæ allegentur. — § 2. Plane si bona venerint: non oportet præceptorem, ne quidem pupillum restituere, nisi ex causa, ut divus Pius rescripsit. — § 3. Si quis compulsus adierit hereditatem ex testamento, quod secundas⁷³ tabulas habebat: quæsitum est an per

66. L. 7, supr. d.; L. 59, in pr. vers. in re autem integra, infr. eod. — 37. L. 44, in fin. pr. vers. quod si forte infr. eod. — 38. L. 9, in pr. supr. eod. — 39. L. 3, in fin. L. 4, supr. de recept. qui arbit. — 40. L. 14, supr. de jurisdict. L. 1, supr. de judic. — 41. Adde L. 9, in pr. supr. de pact. — 42. Immo vide L. 59, in fin. infr. h. t.; L. 3, supr. de adopt.

additionem⁷⁴ et tabulas secundæ firmarentur, quod videbantur evanuisse, non adita patris hereditate? Et Julianus lib. 15 scribit, et sequentes tabulas confirmari; quæ sententia verissima est: nemo enim dubitat, etiam legata præstari, et libertates competere, et cætera⁷⁵, quæcumque sint in testamento, perinde valere. ac si sua sponte heres hereditatem adisset. — § 4. Qui compulsus adit hereditatem, sicuti cæteris⁷⁶ commodis caret, ita hoc quoque casu caret, ne possit penitendo⁷⁷ quartam retinere; et ita invenio ab imperatore nostro, et divo patre ejus rescriptum. — § 5. Non omnis autem suspectam hereditatem repudiatione amissam cogere potest adiri et sibi restitui: sed is demum, ad quem actiones transire possunt; neque enim æquum est, ad hoc quem compelli adire hereditatem, ut emolumentum quidem hereditatis refundat, ipse vero oneribus hereditatis obstrictus relinquatur. — § 6. Quare si fideicommissum pecuniarium alicui fuerit relicta, cessat compulsio, tametsi indemnitas cautio offeratur. — § 7. Proinde qui hereditatem rogatur restituere, is demum compellitur restituere. — § 8. Sed et si quis bona rogatus sit, vel familiam, vel pecuniam⁷⁸ rogetur, vel universam rem [meam];

15. PAULUS, lib. 2 Fideicommissorum.

Vel omnia sua:

16. ULPIANUS, lib. 4 Fideicommissorum.

Cogi poterit. Hoc idem, et si patrimonium fuerit rogatus, et si facultates, et si quidquid habeo, et si census meum, et si fortunas meas, et si substantiam meam, et si peculium meum testator dixerit: quia plerique ὑποκεισθῆναι, id est, diminutive, patrimonium suum, peculium dicunt: cogendus erit: de successione enim sua et hic rogavit. Nec ignoro in quibusdam ex his Mæcianum dubitare, et voluntatis esse dicere questionem, utrum de pecunia tantum, an et de successione testator sensit: in ambiguo tamen magis de successione sensum dico, ne⁷⁹ interdictum fideicommissum. — § 1. Sed et si quis ita rogaverit, Quiddid ad te ex hereditate bonisve meis pervenerit, rogo restituas: cogi poterit adire et restituere hereditatem ex Trebelliano SC., quanquam pervenire proprie dicatur, quod deductis oneribus ad aliquem pervenit. — § 2. [Et] generaliter autem potest dici, ita demum quem non posse cogi adire, et restituere hereditatem, si de re, vel quantitate fuerit rogatus; cæterum si de universitate sensisse testatorem appareat: nulla questio est, quin, sive suspectam dicat, cogi possit; sive sponte adit, ex Trebelliano transeant actiones. — § 3. Inde queritur, si quis hereditatem rogatus sit restituere, deducto ære alieno, vel deductis legatis: an suspectam dicens cogi possit adire et restituere hereditatem: quia vi ipsa magis id quod superest ex hereditate, quam ipsam hereditatem, restituere sit rogatus? Et sunt, qui putent (ut Mæcianus), inutilem hanc deductionem: nec enim posse ex jure deduci quantitatem, non magis quam si fundum quis deducto ære alieno vel deductis legatis restituere sit rogatus: neque enim recipit fundus aeris alieni vel legati minutionem; sed Julianum existimare refert, Trebelliano senatusconsulto locum esse: [et] ne dupliciter fideicommissarius oneretur, [et] cum heres æs alienum vel legatum deducit, et cum convenitur a creditoribus et legatariis, restituta sibi ex Trebelliano hereditate, debere aut deductionem eum non pati ab herede, aut cavere illi heredem, defensum iri eum adversus legatarios, cæterosque. — § 4. Si quis heres institutus, rogatus fuerit hereditatem non totam, sed partem⁸⁰ restituere; vel si duobus restituere sit rogatus, et alter ex his velit sibi restitui hereditatem, alter recuset: senatus censuit, utroque casu exonerari eum, qui suspectam hereditatem dicit, totamque hereditatem transire ad eum, qui adire cogit. — § 5. Sed et si quis non hereditatis suæ partem dimidiam rogavit heredem suum restituere, sed hereditatem Seixæ que ad eum pervenerat, vel totam, vel partem ejus, heresque institutus suspectam dicat: cum placeat illud, quod Papinianus ait, ex Trebelliano transire actiones; dici poterit, si suspecta dicatur hereditas, cogendum heredem institutum adire, et restituere hereditatem; totamque hereditatem ad eum, cui restituitur, pertinere. — § 6. Sed et si miles rogaverit quem res Italicas restituere, vel res provinciales: dicendum est, suspectam dicentem cogi adire, et restituere; nam (ut eleganter Mæcianus lib. 6 Fideicommissorum ait) qua ratione excepta re miles heredem instituitur potest, actionesque ei dabuntur: pari ratione etiam ex Trebelliano transibunt actiones; et quamvis placeat, cum quis hereditatem bonaque, quæ sibi ab aliquo obvenerunt, vel quæ in aliqua regione habet, restituere rogat, ex Trebelliano non transeant actiones: tamen contra responderi in militis testamento ait. Nam sicuti

— 43. L. 11, § 1, supr. h. t. — 44. L. 58, § 2, infr.; L. 4, C. eod.; L. 38, in fin. supr. de vulg. et pupill. subst. — 45. d. L. 38, in fin. — 46. L. 4, supr.; L. 27, § 2, infr. h. t. — 47. L. 55, § 5, infr.; L. 4, in fin. C. eod. — 48. L. 222, infr. de verb. sign. — 49. L. 12, supr. de reb. dub. — 50. § 2, in fin. Inst. de fideicom. hered.

concessum est (inquit) militibus circa institutionem separare species bonorum: ita et si per fideicommissum ab institutis heredibus id fecerit, admitteretur Trebellianum SC.

§ 7. Cum quidam duos heredes instituerit, eosque invicem substituerit, et ab his petierit, sive uterque, sive alter heres esset, ut hereditas sua ex parte dimidia restituereur alicui post quinquennium; et scripti suspectam sibi hereditatem dicant; fideicommissarius autem desideret, suo periculo adiri hereditatem: censuit senatus, ambos⁵¹ heredes alterumve cogi adire hereditatem, et fideicommissario eam restituere: ita ut fideicommissario, et adversus eum actiones competant, quasi ex Trebelliano restituta hereditate. — § 8. Mæcianus scribit, cum quis ex fideicommissariis abesset, et presentes desideret suo periculo adire hereditatem, translatisque in solidum actionibus in eum, qui coegit: absentes, si velint fideicommissum suscipere, a presente petent; consequenter ait, nec quartam eum retenturam adversus fideicommissarios suos: quia nec heres potuit. — § 9. Idem Mæcianus quaerit, an is, qui duobus, vel pluribus rogatus est restituere hereditatem, cogente aliquo adire possit: et in horum, qui id non desideraverunt, portionibus Falcidiae beneficio uti: sive ipsi quoque desideret sibi restitui, sive alius in locum eorum successerit? Et cum hodie hoc jure utimur, ut totum transeat ad eum qui coegit: consequens erit dicere, quartam retentionem amisisse eum, qui coactus est: quia in solidum actiones transierint in eum qui coegit. Plane si proponas, fideicommissarium non ita coegisse, ut tota hereditas in se transferatur: cum ceperint ceteri desiderare, sibi restitui hereditatem, dicendum, Falcidiam eum uti posse. Recte igitur Mæcianus ait, multum interesse, utrum totam restitui hereditatem sibi fideicommissarius desideraverit, an suam tantummodo partem: nam si sola pars transfertur, in residuo Falcidiae erit locus: si tota hereditas translata sit, cessat hujus legis beneficium. — § 10. Si servo duorum rogatus quis sit restituere hereditatem, et alter cogere velit suspectam dicentem, alter restituere sibi recuset: hoc erit dicendum, quod in duobus quorum alter suscipere voluit hereditatem, alter non. — § 11. Si pater filio, quem in potestate habet, rogetur restituere hereditatem: an filius patrem suum, si suspectam dicat hereditatem, cogere possit? Et non est dubium, patrem a filio per pretorem cogi posse. — § 12. Sed etsi id fideicommissum ad castrense peculium spectatum est, et filiusfamilias is fuit, qui munus militiae sustinebat, aliove quo officio praerat: multo magis dicendum erit, posse eum postulare, ut pater suus cogatur adire, et restituere hereditatem: quamvis contra obsequium patri debitum videtur id desideraturus. — § 13. Sed si servo suo rogatus sit cum libertate quis hereditatem restituere: sive directa data sit libertas, sive fideicommissaria, dici poterit, eum a servo suo non⁵² posse cogi adire hereditatem: quamvis, si sponte adisset, cogetur praestare fideicommissariam libertatem et hereditatem; idque Mæcianus libro septimo de Fideicommissis scribit. — § 14. Idem quaerit, si quis paratus sit domino caedere de indemnitate: an possit cogi adire hereditatem, maxime et si pretium servi offeratur? Et recte ait, non oportere sub incerto cautionis committere se aditioni hereditatis. — § 15. Hi⁵³, qui solidum capere non possunt, ex asse heredes instituti, et rogati⁵⁴ restituere solidum, adire hereditatem, et restituere cogentur: cum nihil oneris apud eos remansurum [sit]. — § 16. Si ego heres institutus, et rogatus sim Stichum manumittere, vel alius legatarius; fidei autem meae commissum sit, ut Titio hereditatem restituam; deinde Titii fidei commisit, ut Stichus eandem redderet: Stichus cogere me possit⁵⁵ adire et restituere hereditatem. — § 17. Talis quoque casus a divo Pio terminatus est; nam servo uni ex heredibus legato: per fideicommissum erat ab eo libertas data, et ab altero hereditas. Divus etenim Pius rescripsit Cassio Dextro in haec verba: *Hermias si Mosco Theodoto ex parte herede instituto a Pamphilo testatore legatus est, eumque Theodotus postquam adierit hereditatem, priusquam a coherede ejusdem Pamphili adiretur hereditas, ad justam libertatem perduxit, et ob hoc in eum casum res perducta est, ut is qui legavit, intestatus esse non possit: Hermia postulante (mih) id Evarestatus compellendus est periculo ejus adire, et ex causa fideicommissi hereditatem restituere.*

17. Idem, lib. 2 Fideicommissorum.

Ex facto tractatum est, an per fideicommissum rogari quis possit, ut aliquem heredem faciat? Et senatus censuit, rogari⁵⁶ quidem quem, ut aliquem heredem faciat, non posse: verum videri per hoc rogasse, ut hereditatem suam ei restituat; id est, quidquid ex hereditate sua consecutus est, ut ei restitueret. — § 1. Julianus quoque libro quadragesimo

51. L. 11, § 1, supr.; L. 27, § 5, infr. h. t. — 52. Immo vide § 16, infr. h. t. — 53. L. 41, supr. de legat. 2. — 54. L. 51, infr. de reg. jur. — 55. Immo vide § 15, supr. h. t. — 56. L. 114, § 6, supr. de legat. 1. — 57. L. 1, § 17, supr. h. t. — 58. L. 23, supr. de reb. diti. — 59. L. 25, supr. de legat. 1. — 60. L. 65, § 4, infr. h. t. — 61. L. 58, § 2, infr. cod. — 62.

Digestorum fideicommissum tale valere ait: *Fidei tuae commito, ut hereditatem Titii restituas*: cum esset is, qui rogatus est, a Titio heres institutus. — § 2. Non tantum autem, si heredem quem scripsero, potero rogare, ut heredem faciat aliquem: verum etiam si legatum illi, vel quid aliud reliquero; nam hactenus⁵⁷ erunt obligati, quatenus quid ad eos pervenit. — § 3. Si quis caveret, *peto, ut illi des*, aut, *illi fideicommissum relinquas*, aut, *illi libertatem adscribas*: admittenda sunt; nam, cum in heredum institutione senatus censuit utile, de ceteris quoque idem erit accipiendum. — § 4. Si quis rogatus fuerit, ut, *si sine liberis decesserit, restituat hereditatem*: Papinianus lib. 8 Responsorum scribit, etiam naturalem filium efficere, ut deficiat conditio: et in libertino, eodem conliberto hoc scribit. Mihi autem, quod ad naturales liberos atinet, voluntatis quaestio videbitur esse, de qualibus liberis testator senserit: sed hoc ex dignitate, et [ex] voluntate et ex conditione ejus qui fideicommissit, accipiendum erit. — § 5. Ex facto tractatum memini: rogaverat quaedam mulier filium suum, ut *si sine liberis decessisset, restituere hereditatem fratri suo*: is postea deportatus, in insula liberos susceperat: quaerebatur igitur, an fideicommissi conditio defecisset? Nos igitur hoc dicemus: conceptos quidem ante deportationem, licet postea edantur, efficere ut conditio deficiat: post deportationem vero susceptos, quasi ab alio, non prodesse: maxime cum etiam bona cum sua quodammodo causa fisco sint vindicanda. — § 6. Si quis rogatus fuerit filiis suis, vel cui ex his voluerit, restituere hereditatem: Papinianus lib. 8 Responsorum etiam deportato ei tribuit eligendi facultatem, cui liber factus fideicommissum restitui velit. Sed si servus pœnae fuerit constitutus, nullo ante concepto filio jam parere conditioni non poterit: decessisseque sine liberis videtur; sed cum decessit, electionem illam, quam Papinianus deportato dedit, huic dari non oportet. — § 7. Si quis autem susceperit quidem filium, verum vivus amiserit: videbitur sine liberis decessisse. Sed si naufragio, vel ruina, vel adgressu, vel quo alio modo simul cum patre perierit: an conditio defecerit, videamus? Et magis non defecisse arbitror, quia non est verum, filium ejus supervivisse⁵⁸. Aut igitur filius supervixit patri, et extinxit conditionem fideicommissi; aut non supervixit, et exstitit conditio: cum autem quis ante, et quis postea decesserit, non apparet, exstitisse conditionem fideicommissi magis dicendum est. — § 8. Si quis ita fideicommissum reliquerit: *Fidei tuae, fili, commito, ut si alieno herede moriaris, restituas Seio hereditatem*: videri eum de liberis sensisse divus Pius rescripsit: et ideo, cum quidam sine liberis decesseret, avunculum ab intestato bonorum possessorem habens, exstitisse conditionem fideicommissi rescripsit.

18. Idem, lib. 15, ad Sabinum.

In fideicommissaria hereditatis restitutione constat non venire fructus, nisi ex mora⁵⁹ facta est, aut cum quis specialiter⁶⁰ fuerit rogatus et fructus restituere. — § 1. Plane fructus⁶¹ in quartam imputantur, ut est [et] rescriptum. — § 2. Quotiens quis rogatur hereditatem restituere, id videtur rogatus reddere, quod fuit hereditatis: fructus autem non hereditati: sed ipsis rebus accepto feruntur. — § 3. Si legatum sit heredi relicto, et rogatus sit *portionem hereditatis* restituere: id solum non⁶² debere eum restituere, quod a coherede accepit; ceterum quod a semetipso ei relicto est, in fideicommissum cadit; et id divus Marcus decrevit.

19. PAULUS, lib. 5, ad Sabinum.

Ubi pure fideicommissum datum est, si adjectum sit, *rogo des filio*⁶³ tuo, *faciasque ut ad eum perveniat*: rescriptum est, videri in id tempus dari, quo capere potest, id est, sui juris fiat. — § 1. *Te rogo, Luci Titii, hereditatem meam cum Autio pariaris*: ex senatusconsulto Trebelliano in eum, cui restituta est hereditas, actiones competere Aristo ait: quia pro hoc accipiendum sit, *rogo hereditatem illam restituas*; nec verba spectantur senatusconsulti, sed sententia quibuscumque verbis: dum testator senserit, ut hereditas sua restituatur. — § 2. Qui in distrahendis conservandisque rebus hereditariis sumptus factus est, imputari heredi debet⁶⁴.

20. PAULUS, lib. 19, ad Sabinum.

Sed et si ad tempus liberorum fuerit legatum relicto, et is uxore praegnanter⁶⁵ decesserit: ad heredem suum transferat legatum.

21. POMPONIUS, lib. 22, ad Sabinum.

Heres, cum debuere quartam retinere, totam hereditatem restituit, nec cavet sibi stipulatione proposita; similem cum esse Aristo ait illis,

Immo vide L. 24, C. famil. erisc. — 63. L. 75, § 1, infr. h. t. — 64. L. 22, § 3, in fin. infr. cod.; L. 72, supr. ad leg. Falcid.; L. 58, supr. de legat. 1; L. 52, § 5, supr. de usu et usufr. legat.; L. 50, supr. de usufr. — 65. L. 18, infr. quando dies legat.

P

- de Pactis. pag. 278. lib. 2. tit. 14.
 ————— dotalibus. 764. * 23. 4.
 de Peculio. 870. * 15. 1.
 ————— legato. 1043. * 33. 8.
 de Pecunia constituta. 339. * 13. 5.
 de Penu legata. 1047. * 33. 9.
 de Periculo et commodo rei venditae. 648. * 18. 6.
 de Pignoratitia actione. 548. * 13. 7.
 de Pignoriibus et hypoth. 681. * 20. 1.
 de Pœnis. 1622. * 48. 19.
 de Pollicitationibus. 1690. * 50. 12.
 de Popularibus actionibus. 1582. * 47. 23.
 de Possessoria hereditatis petitione. 388. * 5. 5.
 de Postulando. 291. * 3. 1.
 de Praescriptis verbis. 676. * 10. 5.
 de Praevicatione. 1378. * 47. 15.
 de Precario. 1427. * 43. 26.
 de Privatis delictis. 1537. * 47. 1.
 de Probationibus et praesump. 733. * 22. 3.
 de Procuratoribus. 297. * 3. 3.
 Pro derelicto. 1363. * 41. 7.
 ————— donato. 1362. * 41. 6.
 ————— dote. 1364. * 41. 9.
 ————— emptore. 1359. * 41. 4.
 ————— herede. 1362. * 41. 5.
 ————— legato. 1364. * 41. 8.
 ————— socio. 617. * 17. 2.
 ————— suo. 1365. * 41. 10.
 de Proxenetis. 1694. * 50. 14.
 de Publicanis et vectigal. 1261. * 39. 4.
 de Publiciana in rem actione. 398. * 6. 2.
 de Publicis judiciis. 1582. * 46. 1.